

ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების შესწავლის თეორიული მიდგომები და კლასიფიკაცია

მიუხედავად იმისა, რომ კაცობრიობის ისტორიაში ეთნიკურ და ეთნოპოლიტიკურ კონფლიქტებს დიდი ისტორია აქვს, მკვლევარებმა მათი შესწავლა შედარებით გვიან დაიწყეს. ნათან გლეზერისა და დანიელ მონიჰენის მტკიცებით, ეთნიკურობა არის „სტრატეგიკაციის უფრო ფუნდამენტური წყარო“, ვიდრე საზოგადოების კლასობრივი ბუნება და, შესაბამისად, ეთნიკურობა და ეთნიკური კონფლიქტი აქტუალური მომავალშიც.

ეთნიკური კონფლიქტია, როდესაც არსებობს ეროვნული მოძრაობის ორგანიზაციული ფორმირება ან არსებობს სოციალურ-პოლიტიკური ძალა, რომელიც მიზნად ისახავს უზრუნველყოს კონკრეტული ხალხის ან ეთნიკური ჯგუფის ეთნო-ეროვნული ინტერესები და ამ მიზნის მისაღწევად ცდილობს შეცვალოს არსებული ვითარება ცხოვრების კულტურულ, ენობრივ, სოციალურ-ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ სფეროში. ამასთან, ეთნიკური კონფლიქტი ყოველთვის პოლიტიკური ფენომენია, რადგან კულტურულ-ენობრივი თუ სოციალურ-ეკონომიკური სფეროს პრობლემების გადასაჭრელად და სხვა ეროვნული მიზნების მისაღწევად, როგორც წესი, საჭიროა პოლიტიკური გზებისა და მეთოდების გამოყენება.

ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების მოგვარება ყველაზე მნიშვნელოვანი პოლიტიკური პრობლემაა. არ არის საჭირო იმის მტკიცება, რომ ამ კონფლიქტების შედეგები უკიდურესად უარყოფით გავლენას ახდენს არამხოლოდ განვითარებაზე, არამედ იმ სახელმწიფოების იმიჯზეც, რომლებსაც არ შეუძლიათ მათი თავიდან აცილება. მაგრამ კონფლიქტების ესკალაციის ყველაზე სერიოზული შედეგი არის სიცოცხლის უზარმაზარი დაკარგვა.

საკვანძო სიტყვები: ერი, ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტი, სახელმწიფო, ეროვნული ინტერესები.

ეთნიკური კონფლიქტების შესწავლისა და ანალიზის საფუძველზე, შესაძლებელია ითქვას, რომ მათი ესკალაცია განმეორებადი თავისებურებებითა და ეტაპებით ხასიათდება, რაც მსგავსი ტიპის კონფლიქტების განვითარების კანონზომიერებების განსაზღვრის შესაძლებლობებს იძლევა. ეთნიკური კონფლიქტების წარმოშობისა და ესკალაციის ახსნა-განმარტებით მოდელეებში ნათლად ჩანს ეთნიკურობის ძირითადი თეორიების - პირველყოფილობის, ინსტრუმენტალიზმისა და კონსტრუქტივიზმის გავლენა [1. 310].

პრიმორდიალისტური მიდგომის ფარგლებში ეთნიკური კონფლიქტი, როგორც წესი, განიხილება, როგორც „უძველესი მტრობის“ - პირველყოფილი ჯგუფთაშორისი წინააღმდეგობების გამოვლინება, რომლის ჩახშობა მხოლოდ ავტორიტარული რეჟიმების ძალით არის შესაძლებელი. როგორც კი რეჟიმები სუსტდება, უძველესი მტრობა განახლებული ენერგიით იჩენს თავს. ამ ლოგიკით, სერბებსა და ხორვატებს შორის კონფლიქტი აიხსნება მათი წარმომადგენლების ერთმანეთის მიმართ სიძულვილით, ხოლო ყარაბაღის კონფლიქტი - სომხების

და აზერბაიჯანელების ერთმანეთის მიმართ სიძულვილით. ამ მიდგომის მომხრეების აზრით, ეს კონფლიქტები უბრალოდ გარდაუვალი იყო. ტიტოს რეჟიმს იუგოსლავიაში და საბჭოთა რეჟიმს სსრკ-ში გარკვეული პერიოდის განმავლობაში შეეძლო ხალხებს შორის მტრობის ჩახშობა, მაგრამ მისი ღრმა საფუძვლების აღმოფხვრა არ შეეძლო [2].

ინსტრუმენტალისტური მიდგომის მომხრეებს ეთნიკურობა ესმით არა როგორც ორიგინალური (ბუნებრივი) არსი, არამედ როგორც ინსტრუმენტი და რესურსი, რომელიც გამოიყენება ჯგუფებს შორის შეჯიბრების პროცესში. თავად ეთნიკურობა, მათი აზრით, არ არის კონფლიქტების მიზეზი. ეთნიკური კონფლიქტი განიხილება არა როგორც შეუთავსებელი ჯგუფური იდენტობების შედეგი, არამედ როგორც ეკონომიკური ან ბუნებრივი რესურსების ფლობისთვის ჯგუფთაშორისი კონკურენციის შედეგი, განსაკუთრებით ისეთ სიტუაციებში, როდესაც ჯგუფებს აქვთ არათანაბარი წვდომა ძალაუფლებაზე, სიმდიდრესა და სოციალურ სტატუსზე. ამ თვალსაზრისით, კონფლიქტი სერბებსა და ხორვატებს შორის აიხსნება არა როგორც უძველესი მტრობის გამოვლინება, არამედ როგორც შეტაკება ორ სოციალურ ჯგუფს შორის, რომელთა ეთნიკურობა (ანუ სერბულ ან ხორვატულ ეთნიკურ თემებთან მიკუთვნებულობა) გამოიყენებულ იქნა პოლიტიკური მობილიზაციის იარაღად პოლიტიკური ლიდერების მიერ [3].

ეთნიკური კონფლიქტის **კონსტრუქტივისტული გაგება** ინსტრუმენტალისტურის მსგავსია და ეფუძნება იმ ფაქტს, რომ თავად ეთნიკურობა არ იწვევს კონფლიქტს. კონფლიქტების წარმოქმნას და ესკალაციას გადაწყვეტად განსაზღვრავს ელიტების ქმედებები, რომლებიც ახდენენ ეთნიკურობის მობილიზებას და მას საკუთარი მიზნების მისაღწევად იყენებენ.

რთული ხასიათის ეთნიკური კონფლიქტების ყველაზე ცნობილ თეორიებს შორის უნდა გამოვყოთ ჯოზეფ როტშილდის, დონალდ ჰოროვიცის, ტედ გურისა და გიუნტერ შლის თეორიები [4].

ეთნიკური სტრატეგიკაციის თეორიაში ჯოზეფ როტშილდმა პირველმა შემოგვთავაზა ეთნიკური ჯგუფების და სახელმწიფოს ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტის სუბიექტებად განხილვა, თანაც სერიოზული ყურადღება დაუთმო როგორც მხარეთა რესურსული პოტენციალის, ასევე ჯგუფის პოლიტიკური მობილიზაციის შესაძლებლობის ანალიზს. მეცნიერის თქმით, ეთნოპოლიტიკური მოძრაობების წარმატება და აქტიურობა დამოკიდებულია ეკონომიკურ, პოლიტიკურ და იდეოლოგიურ რესურსებზე, რომლითაც ჯგუფს შეუძლია ოპერირება. გარდა ამისა, აუცილებელია ჯგუფის შემადგენლობის, მისი სოციალური და კულტურული მახასიათებლების გათვალისწინება.

დონალდ ჰოროვიცის **ეთნიკური კონფლიქტის სოციალურ-ფსიქოლოგიური თეორია** ფოკუსირებულია სოციალურ-ფსიქოლოგიურ დინამიკაზე. მისი ავტორის გაგებით, ეთნიკურობას აქვს განსაკუთრებული, უნიკალური დინამიკა იმის გამო, რომ იგი კოლექტიურ ემოციებთან ასოცირდება. ეს გარემოება იწვევს იმ ფაქტს, რომ ჯგუფის რაციონალური პოლიტიკური და ეკონომიკური ინტერესები შეიძლება უკან დაიხიოს და ემოციური ფაქტორები იწყებენ გადამწყვეტ როლს კონფლიქტის პროვოცირებასა და ესკალაციაში [4].

ეთნიკური კონფლიქტის დინამიკაში ნათლად ჩანს ქცევის ორი მექანიზმის მოქმედება: სოციალურ-ფსიქოლოგიური და ინსტიტუციური.

ეთნიკური კონფლიქტი წარმოიქმნება ჯგუფური ემოციური რეაქციის გამო, რომელიც ეფუძნება ჯგუფურ სოლიდარობას, როდესაც ჯგუფის წევრები ცდილობენ და-

იცვან გარკვეული საერთო ღირებულებები და ზოგჯერ სიმბოლური ხასიათისაა. შემდეგ ემოციური რეაქცია და ჯგუფური სოლიდარობა გარდაიქმნება საზოგადოებრივ აქტივობად, მკაფიოდ განსაზღვრულ პოზიციებად და პრეტენზიებად, რომელთა განსახორციელებლად იქმნება შესაბამისი სტრუქტურები.

ეთნიკური კონფლიქტის ანალიზის ყველაზე ამბიციური მცდელობა განხორციელდა ტედ გურის მიერ, რომლის ნაშრომი „უმცირესობები, როგორც რისკის ჯგუფი“ ეფუძნება 233 ეთნიკური ჯგუფის პოლიტიკური ქცევის შესწავლას 1945 წლიდან 1989 წლამდე პერიოდში. გურის კონცეფციის ძირითადი პრინციპის მიხედვით, ეთნოპოლიტიკური ქმედება მოტივირებულია ხალხის ღრმად ფესვგადგმული უკმაყოფილებით მათი კოლექტიური სტატუსის გამო, რაც ხაზგასმული და სტიმულირებულია ჯგუფის ლიდერებისა და ეთნიკური მეწარმეების მიერ [5. 165].

ეთნიკური კონფლიქტები სოციალური კონფლიქტის განსაკუთრებული ფორმაა. მათ აქვთ უნარი თავიანთ ორბიტაში ჩაითრიონ სხვა ტიპის კონფლიქტების ობიექტები და საგანი და სუფთა სახით იშვიათად გვხვდება. იმავდროულად, მსოფლიო ისტორიის გამოცდილება აჩვენებს, რომ ამ კონფლიქტებმა შეიძლება მნიშვნელოვანი მასშტაბები შეიძინოს და რომ ნებისმიერი ეთნიკური კონფლიქტი ამავედროულად ეთნოპოლიტიკურია. ამასთან დაკავშირებით, საკმაოდ სამართლიანია დავსვათ კითხვა, თუ რა არის რეალურად ეთნიკური ეთნიკურ (ეთნოპოლიტიკურ) კონფლიქტებში, რომელიც დასვა გერმანელმა სოციალურმა ანთროპოლოგმა გიუნტერ შლეემ. მისი აზრით, ეთნიკური წარმომავლობის, როგორც „სქიზმისა და დაშლის“ მიზეზად განსაზღვრებასთან დაკავშირებული შეხედულებებისა და პოზიციების მთელი ნაკრები შეიძლება დაყვანილ იქნას ექვს ძირითად დებულებამდე:

1) ეთნიკური განსხვავებები ეთნიკური კონფლიქტების ძირითადი მიზეზია;

2) სხვადასხვა ხალხის წეს-ჩვეულებებს შორის არსებული წინააღმდეგობები ასახავს უძველეს, მემკვიდრეობით და ღრმად ფესვგადგმულ ანტაგონიზმს;

3) ეთნიკურობა უნივერსალურია, ე.ი. ნებისმიერი ადამიანი რომელიმე ერს ეკუთვნის;

4) ეთნიკური კუთვნილება არის ასკრიპტიული, ანუ, როგორც წესი, ადამიანს არ შეუძლია ეთნიკური წარმომავლობის შეცვლა;

5) ერი წარმოადგენს საზოგადოებას წარმოშობის მიხედვით;

6) ეთნიკური ჯგუფები არიან ტერიტორიულნი, ისინი დაკავშირებულნი არიან გარკვეულ ტერიტორიასთან და ისწრაფვიან ეროვნული სუვერენიტეტისკენ [4].

თუმცა, თითქმის ნებისმიერ ზემოაღნიშნულ დებულებაზე შეიძლება კამათი. ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების წარმოქმნასა და ესკალაციაში ეთნიკური განსხვავებების მნიშვნელობის შესახებ განცხადებების თაობაზე პოლემიკისას, მათი წარმოშობის ღრმა ისტორიული განპირობებით ახსნის მცდელობებით, შლი იუგოსლავიის მაგალითს მოიხსენიებს.

ითვლება, რომ იუგოსლავიის კრიზისი არის ჩვენი დროის კლასიკური ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტის მაგალითი. ამ მხრივ, ყველაზე თვალსაჩინო სიტუაციაა ბოსნიაში, რომელსაც გიუნტერ შლეე უწოდებს „იუგოსლავიას მინიატურაში“ [4].

ომამდელმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ადგილი ჰქონდა იუგოსლავიის ეთნოსთა თანდათანობით გაქრობას და ერთიანი იუგოსლავიელი ხალხის ჩამოყალიბების პროცესის მიმდინარეობას. ეს პროცესი სხვადასხვა ინტენსივობით მიმდინარეობდა ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეში, მაგრამ აშკარა იყო. ბოსნიაში მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა 1990-იან წლებამდე სათანადო მნიშ-

ვნელობას არ ანიჭებდა ეთნიკურ ფაქტორს. არსებითად, ეთნიკურობა ადგილობრივ სერებებს, ხორვატებს და მუსლიმებს პოლიტიკოსებმა დააკისრეს და აღქმული კულტურული განსხვავებები გახდა რეალური საფუძველი არა მხოლოდ თემების დაყოფისთვის, არამედ სამოქალაქო ომის დროს მათი სასტიკი დაპირისპირებისთვის.

თანამედროვე ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების ფუნდამენტური მიზეზებია განსხვავებები თანამედროვე ერების ბუნების გაგებაში. ერი-ეთნიკური ჯგუფის ცნება საფუძვლად დაედო ერების ისრაელის იდეას და დიდი სერბეთის კონცეფციას, ბუმიპუტრას (დედამიწის შვილები) ეთნიკურ ნაციონალიზმს მალაიზიაში, ამჰარას ეთიოპიაში, რამაც სერიოზულ წინააღმდეგობებსა და კონფლიქტებს მისცა დასაბამი.

ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტების ყველაზე გავრცელებული მიზეზებია ეთნიკური სეპარატიზმი, ბრძოლა ჯგუფის ლეგალური სტატუსისათვის, ჯგუფური ავტონომიის მოპოვების სურვილი, ბრძოლა ინტერესების გაერთიანებისათვის ან სექტანტური რელიგიური მოძრაობები (როგორც წესი, მუსულმანური).

თუმცა, გარდა კულტურული განსხვავებების თანამედროვე მანიპულაციებისა და ეთნიკურობის პოლიტიკური მობილიზაციისა, არ შეიძლება სათანადო ყურადღება არ მივაქციოთ რეალურ ეთნიკურ დაპირისპირებას, რომელსაც, შესაძლოა, ხანგრძლივი ისტორია ჰქონდეს და რომლის მეხსიერების განახლებაც მოხდა განზრახ და უკიდურესად დრამატული ფორმით, სიძულვილისა და კონფლიქტში მონაწილეობის სურვილი აღსაძვრელად.

თანამედროვე ეპოქის მრავალი ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტი ძირს უთხრის როგორც ეკონომიკურად სუსტი ქვეყნების, ასევე განვითარებული ეკონომიკისა და ცხოვრების მაღალი სტანდარტების, ანდა როგორც ავტორიტარული, ისე განუვითარ-

რებელი დემოკრატიული სახელმწიფოებისა და კლასიკური დემოკრატიების სტაბილურობას.

ზოგიერთი თანამედროვე კონფლიქტისა და ეთნოპოლიტიკური მოძრაობის ისტორიული ფესვები მდგომარეობს სოციალური სტრუქტურის ეთნიკურ და პოლიტიკურ პრინციპებს შორის წინააღმდეგობაში, რაც არსებითად არის წინააღმდეგობა ეთნოსს ან ეთნიკურ ჯგუფსა და ევროპული სტილის ერებს შორის. შემთხვევითი არ არის, რომ ეთნიკური ნაციონალიზმი, როგორც ფუნდამენტური იდეოლოგიური პრინციპი, აიგივებს „ეთნიკურობის“ და „ერის“ ცნებებს. ეს წინააღმდეგობა ბევრ ქვეყანაშია, მიუხედავად მათი ეკონომიკური და პოლიტიკური განვითარების დონისა. ეს განსაკუთრებით მწვავედ იჩენს თავს იმ ქვეყნებში, სადაც მოსახლეობის ეთნიკური შემადგენლობა რთულია და „ერის აშენების“ (ერის ჩამოყალიბების) პროცესები არ დასრულებულა, ე.ი. ქვეყნის მცხოვრებლებს არ გააჩნიათ ეროვნული (სახელმწიფოებრივი გაგებით) იდენტობის სათანადო ხარისხი. იმ ქვეყნებში, სადაც არის დიდი ეთნიკური ანკლავები განვითარების მაღალი დონით და დაუკმაყოფილებელი პოლიტიკური მიწრაფებებით, არსებობს არა მხოლოდ ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტის პოტენციური საფრთხე, არამედ სახელმწიფოს მთლიანობის საფრთხეც.

მაგალითად, 1995 წელს, ერთი შეხედვით აყვავებული ქვეყანა, როგორცაა კანადა, დაშლის პირას იყო. კვებეკის ფრანკოფონების მოთხოვნით ამ პროვინციაში ჩატარდა რეფერენდუმი მისი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის შესახებ. დამოუკიდებლობის მომხრეები უმცირესობაში იყვნენ, მაგრამ სახელმწიფოს მთლიანობის დამცველებმა 1995 წლის 30 ოქტომბრის რეფერენდუმზე ოპონენტებზე მხოლოდ ერთი პროცენტით მეტი ხმა მიიღეს.

ეთნიკური კონფლიქტი არის სამოქალაქო დაპირისპირების ფორმა შიდასახელმწიფოებრივ ან ტრანსსახელმწიფოებრივ დონეზე, რომელშიც ერთ-ერთი მხარე მაინც არის ორგანიზებული და მოქმედებს ეთნიკური ხაზით ან ეთნიკური თემის სახელით.

ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტი არის სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის ბრძოლა, რომლებიც ორგანიზებულნი არიან ეთნიკური ხაზით და ეს პრინციპი ხდება მათი იდეოლოგიური და პოლიტიკური დაპირისპირების საფუძველი.

ჩვენ შეგვიძლია ვისაუბროთ ეთნიკურ კონფლიქტზე, როგორც ასეთზე, როდესაც არსებობს ეროვნული მოძრაობის ორგანიზაციული ფორმირება ან არსებობს სოციალურ-პოლიტიკური ძალა, რომელიც მიზნად ისახავს უზრუნველყოს კონკრეტული ხალხის ან ეთნიკური ჯგუფის ეთნო-ეროვნული ინტერესები და ამ მიზნის მისაღწევად ცდილობს შეცვალოს არსებული ვითარება ცხოვრების კულტურულ, ენობრივ, სოციალურ-ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ სფეროში. ამასთან, ეთნიკური კონფლიქტი ყოველთვის პოლიტიკური ფენომენია, რადგან კულტურულ-ენობრივი თუ სოციალურ-ეკონომიკური სფეროს პრობლემების გადასაჭრელად და სხვა ეროვნული მიზნების მისაღწევად, როგორც წესი, საჭიროა პოლიტიკური გზებისა და მეთოდების გამოყენება.

თითოეულ კონფლიქტს აქვს თავისი მახასიათებლები, მაგრამ არსებობს საფუძველი, რომელიც გვაძლევს განზოგადების და არსებული სახეების ტიპოლოგიზაციის საშუალებას.

ეთნიკური კონფლიქტების მკვლევარები განასხვავებენ მათი კლასიფიკაციის სამ ტიპს:

1. **კლასიფიკაცია საზოგადოებრივი ცხოვრების სფეროების მიხედვით** - კლასიფიკაციის ამ მეთოდის მიხედვით გამოიყოფა პოლიტიკური, ეთ-

ნიკური, ეკონომიკური, კულტურული და სხვა კონფლიქტები. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ბევრი კონფლიქტი არ შეიძლება ცალსახად მიეკუთვნებოდეს სოციალური ცხოვრების ამა თუ იმ სფეროს, რადგან ხშირად ერთდროულად ეხება რამდენიმე სფეროს (ეკონომიკას, პოლიტიკას, კულტურის სფეროს) ეხება;

2. **კლასიფიკაცია საგნების ან ობიექტების მიხედვით** - ის შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც „სფეროების“ მიხედვით კლასიფიკაციის დანამატი და როგორც კლასიფიკაციის დამოუკიდებელი მეთოდი, განსაკუთრებით იმ შემთხვევებში, როდესაც კონფლიქტებს მკაფიოდ განსაზღვრული „ინტერსფერული“ ხასიათი აქვთ;
3. **კლასიფიკაცია გადაშობილი მატარებელი სუბიექტების მიხედვით** - ამ ტიპის კლასიფიკაციით იდენტიფიცირებულია კონფლიქტი ერთი და იმავე რიგის სუბიექტებსა და სხვადასხვა რიგის სუბიექტებს შორის. პირველი მოიცავს, მაგალითად, ოს-ინგუშურ კონფლიქტს ჩრდილოეთ კავკასიაში, კონფლიქტს ყირიმის პრორუს და პროუკრაინელ მოქალაქეებს შორის და რიგ საერთაშორისო კონფლიქტებს. ეს, ჩვეულებრივ, არის ჯგუფური კონფლიქტი ჯგუფის წინააღმდეგ (group versus group)! ეს უკანასკნელი მოიცავს კონფლიქტებს, სადაც მოქმედებენ სხვადასხვა რიგის სუბიექტები, რომლებიც, მაგალითად, მოიცავს ეთნიკურ უმცირესობას ან არატიტულოვან ეთნიკურ ჯგუფს და, როგორც მოწინააღმდეგე, ტიტულოვან ადამიანებს ან მათ სახელმწიფო ინსტიტუტებს. ეს ტიპი შეიძლება აღინიშნოს როგორც „ჯგუფი სახელმწიფოს წინააღმდეგ“.

ასეთი კონფლიქტის ტიპიური მაგალითია ჩეჩნური და ქართულ-აფხაზური კონფლიქტები, კონფლიქტი სინკალებსა და თამილებს შორის შრი-ლანკაში.

გარდა ამისა, ეთნიკური კონფლიქტების ტიპოლოგიზაცია შესაძლებელია ისეთი საფუძვლებით, როგორცაა: დინამიკა, ლოკალიზაციის ხარისხი და ა.შ.

ეთნოპოლიტიკოსთა მსჯელობაში ჩვეულებრივად იქცა განცხადება იმის შესახებ, რომ 1980-იანი წლების შუა ხანებში. მოხდა ეთნიკურობის „აფეთქება“. ეს აფეთქება იყო ეთნიკური ჯგუფების პასუხი მათ არათანაბარ ხელმისაწვდომობაზე სოციალურ სარგებელზე და ძალაუფლებაზე. ეთნოპოლიტიკური პრობლემები განსაკუთრებით ფართო მასშტაბით იჩენდა თავს ყოფილ სსრკ-ში, თუმცა ამ გაუარესდა ბევრ სხვა ქვეყანაშიც. სსრკ-ს გამოცდილებამ აჩვენა, რომ გარდამტეხ, კრიზისულ ეპოქაში, წინა ეთნიკური იერარქია იშლება და დომინანტური ჯგუფების პოზიციების შესუსტება უმცირესობებს (განსაკუთრებით ეთნიკურს) საშუალებას აძლევს მიაღწიონ თავიანთი სტატუსის შეცვლას, მიიღონ სხვადასხვა პრეფერენციები კულტურის სფეროში, რესურსებზე ხელმისაწვდომობა და ძალაუფლება. იმის გაცნობიერებით, რომ დროის ფაქტორი გადაამწყვეტ როლს თამაშობს, ეთნიკური ელიტები ხშირად ცდილობენ ამ პროცესების დაჩქარებას „სამართლიანობის აღდგენის“ ლოზუნგით. ყოველივე ეს იწვევს ეთნიკურობის პოლიტიზებას, პოლიტიკური ეთნო-ნაციონალიზმის ზრდას და ეთნიკური ურთიერთობების სფეროში კონფლიქტის გაძლიერებას.

ეთნიკური წარმომავლობის აქტუალიზაცია საბჭოთა ისტორიის ბოლო პერიოდში და ახალი რუსული სახელმწიფოებრიობის პირველ წლებში გამოიხატა არა მხოლოდ მნიშვნელოვნად გაზრდილი ინტერესით მშობლიური ენის, ეთნიკური კულტურის,

ისტორიის მიმართ, არამედ ძირითადად სახელმწიფო გარანტიების შექმნის მოთხოვნით, ეთნიკური ჯგუფების კულტურული თავისებურებების შენარჩუნებისა და განვითარების მიზნით. ეროვნული ჰუმანიტარული ინტელიგენცია გახდა ამ მოთხოვნების სპიკერი. იგი არა მხოლოდ ამტკიცებდა ეთნიკურ პრეტენზიებს და აფორმებდა მათ პროგრამების, დეკლარაციების, მიმართულების და ა.შ., არამედ იყო ეთნოპოლიტიკური მოძრაობების მთავარი ორგანიზატორი, რომლებიც დაგეგმილი პროგრამების პრაქტიკაში განხორციელებას ცდილობდნენ. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ იშვიათი გამო-ნაკლისის გარდა, ყოფილ სსრკ-სა და რუსეთში ეროვნული მოძრაობები და ორგანიზაციები წარმოიშვა 1988-1991 წლებში, ე.ი. წინა სოციალური სისტემის ყველაზე ღრმა პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში. სოციალურ განვითარებასა და ეთნიკურობის აქტუალიზაციას შორის კავშირს ძალიან ზუსტად ახასიათებდა რუსი მკვლევარი ზ. სიკვეიჩი: „კონფლიქტი და ინტეგრაცია არის შედეგიანი ცვლადი ეთნიკურ და პოლიტიკურ სივრცეებს შორის ურთიერთობაში და ერთ-ერთი მათგანის გამოხატვის ხარისხი პირდაპირ განისაზღვრება. მოცემული სისტემის მდგრადობის ხარისხით“ [4].

ყოფილი სსრკ-ის ტერიტორიაზე ეთნოპოლიტიკური მობილიზაცია მოიცავდა ვრცელ რეგიონებს და, ამა თუ იმ ხარისხით, შეეხო ყველა ეთნიკურ ჯგუფს. ეთნიკური წარმომავლობის პოლიტიზაციამ, რასაც თან ახლდა ეთნიკური თემების პოლიტიკური ორგანიზაციის დონის აწევა და მათი პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ინტერესების გაცნობიერების ხელშეწყობა, გამოიწვია სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის ინტერესთა მრავალრიცხოვანი შეჯახება და ეთნოპოლიტიკური კონფლიქტურობის ზრდა. ინტერესთა შეჯახება დიდწი-

ლად განსაზღვრა საბჭოთა სახელმწიფოს წინა ეთნონაციონალურმა პოლიტიკამ.

გარდა ამისა, ეთნიკური თემების განვითარების პრობლემების გადაჭრის ეთნოტერიტორიულმა პრინციპმა არამხოლოდ ხელი შეუწყო ცალკეული ხალხის კულტურის მოდერნიზაციას და შენარჩუნებას, არამედ ერების ერთმანეთთან დაპირისპირებით, მოსახლეობის სამოქალაქო ინტეგრაციისთვის ხელის შეშლით, ეთნოცენტრიზმისა და ეთნიკური ელიტის პოლიტიკური ამბიციების წახალისებით შექმნა პირობები მომავალი კონფლიქტებისთვის. ეთნიკურმა იერარქიამ და ცენტრალურ ხელისუფლებასთან მზარდმა წინააღმდეგობებმა დასაბამი მისცა ეთნიკურ ნაციონალიზმს და სეპარატისტულ მისწრაფებებს.

როგორც კი საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე ტოტალიტარული კონტროლი შესუსტდა და რეპრესიულმა აპარატმა შეწყვიტა განსხვავებული აზრის გამოვლინებების, მათ შორის ნაციონალიზმის ჩახშობა, ქვეყანაში მაშინვე დაიწყო ეთნიკური დამაბულობის კერები. 1986 წელს ყაზახეთის დედაქალაქ ალმა-ატაში ანტირუსული საპროტესტო აქციები გაიმართა. ამას მოჰყვა სომეხთა „პოგრომები“ სუმგაიტში და შეტაკებები სომხებსა და აზერბაიჯანელებს შორის მთიან ყარაბაღში, თურქ-მესხების მკვლელობები უზბეკეთის ფერგანას ველზე, არეულობა იაკუტსკსა და ტუვაში, ურალსკსა და ნაბერეჟნიე ჩელნიში. ვრცელი ლიტერატურა ეძღვნება ამ მოვლენების ანალიზს, მაგრამ მობილიზებული ეთნიკურობის ეს და სხვა მტკიცებულებები ყველაზე სრულად არის გაშუქებული სერიის „ნაციონალური მოძრაობები სსრკ-ში და პოსტსაბჭოთა სივრცეში“ ტომებში (რედ.: მ. ნ. გუბოგლო).

აღსანიშნავია, რომ ადამიანთა უმრავლესობას „ერი“ ესმის, როგორც ეთნოკულტურული ან ეთნო-ტომობრივი თემი, სახელმწიფო კი გვესახება როგორც „გარკვეუ-

ლი ეთნო-ეროვნული ჯგუფის სახელმწიფო“. ამიტომ, იმისთვის, რომ სახელმწიფო ამ იდეალს შეესაბამებოდეს, ის უნდა იყოს „ნაციონალიზებული“, ე.ი. გახდეს ეთნოერის „საკუთრება“, ეს კი უნდა ხდებოდეს ეთნოკულტურული ერის (რომელიც ნომინალურად ამ სახელმწიფოს შემქმნელია) ენის, კულტურის, დემოგრაფიული დომინირების, ეკონომიკური აღმავლობისა თუ პოლიტიკური ჰეგემონიის ხელშეწყობით. შეუძლებელია ქვეყნის მთელი მოსახლეობა და თუნდაც მოქალაქეები წარმოადგენდნენ ერთ ერად ჩაითვალოს და აბსოლუტურად თანაბარი უფლებები გააჩნდეთ.

არსებობს კონფლიქტების დარეგულირების თეორიები, რომლებშიც ავტორები საუბრობენ იმ ბერკეტებსა და ფაქტორებზე, რომლებმაც შეიძლება განაპირობონ კონფლიქტებისა და სხვადასხვა სახის დაპირისპირებების მოგვარება. ამ თეორიათა შორის საინტერესოა იოჰან გალტუნგის „პოზიტიური და ნეგატიური მშვიდობის თეორია“, რომელიც პირველად 1964 წელს გააჟღერა ავტორმა იმის მტკიცებით, რომ არსებობს „ნეგატიური მშვიდობა“, რომელიც არის „ძალადობის არარსებობა, ომის არარსებობა“, ხოლო „პოზიტიური მშვიდობა“ კი „ჰუმანური საზოგადოების“ ინტეგრაციაა. ამ თეორიის მიხედვით, ნეგატიური მშვიდობის მაგალითებია: მულტილათერალიზმი, იარაღის კონტროლი, საერთაშორისო კონვენციები, ძალთა ბალანსის სტრატეგიები და ა.შ., ხოლო პოზიტიური მშვიდობის მაგალითებს წარმოადგენს: კომუნიკაციის გზით ადამიანებს შორის ურთიერთობების გაუმჯობესება, განათლება მშვიდობის შესახებ, თანამშრომლობა, არბიტრაჟი, კონფლიქტების მართვა და ა.შ. [5].

ცხადია, კონფლიქტის თეორიების არსებობა გადამწყვეტი არ არის მის მოსაწესრიგებლად, თუმცა, აუცილებელია მათი გამოყენება, პრაქტიკული რეალიზაციის გზაზე.

GIORGI KHIDIRBEGISHVILI

THEORETICAL APPROACHES AND CLASSIFICATION OF THE STUDY
OF ETHNOPOLITICAL CONFLICTS

Summary

Although ethnic and ethnopolitical conflicts have a long history in human history, researchers began to study them relatively late. According to Nathan Glaser and Daniel Moynihan, ethnicity is "a more fundamental source of stratification" than the class nature of society, and thus ethnicity and ethnic conflict will continue to be relevant in the future.

Ethnic conflict is when there is an organizational formation of a national movement or there is a socio-political force that aims to ensure the ethno-national interests of a specific people or ethnic group and, in order to achieve this goal, tries to change the current situation in the cultural, linguistic, socio-economic or political spheres of life. At the same time, ethnic conflict is always a political phenomenon, because it is usually necessary to use political ways and methods to solve cultural-linguistic or socio-economic problems and to achieve other national goals.

Resolving ethnopolitical conflicts is the most important political problem. It goes without saying that the consequences of these conflicts have an extremely negative impact not only on development, but also on the image of those states that cannot prevent them. But the most serious consequence of the escalation of conflicts is the enormous loss of life.

Key words: nation, ethnopolitical conflict, state, national interests.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Ачкасов В.А. Этнополитология: учебник для бакалавров. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2014. С.308-347.
2. Адиев А., Примордиалистский подход лучше объясняет этнические конфликты. <https://dzen.ru/a/XyfRlhSeXX-S8Zq>
3. Барбашин М. Ю. [Современные социологические подходы в изучении этничности](#). — [Социально-гуманитарные знания](#), 2005. — № 4. — С. 167-181.
4. Этнические и межнациональные конфликты. <https://nicbar.ru/politology/study/57-kurs-mezhdunarodnye-konflikty-v-xxi-veke/592-tema-5-etnicheskie-i-mezhnatsionalnye-konflikty>
5. Gurr T. Why do Minorities Rebel? Federalism Against Ethnicity? P. 165.
6. ბალჯიტი სინგ გრეგოლი „იოჰან გალტუნგი: პოზიტიური და ნეგატიური მშვიდობა“, 2017.
7. Chitadze N., Regional and Local Conflicts in the Modern World Political Map, Journal os Social Sciences. ISSN: 2233-3878; Volume 4, Issue 1, 2015.